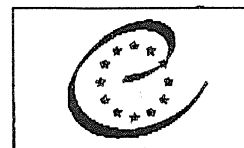

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

CPT/Inf (2020) 31

Raport

**dla Rządu Rzeczypospolitej
Polskiej z wizyty
Europejskiego Komitetu do spraw
zapobiegania torturom oraz niehumanicznemu
lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu
(CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach
9–16 września 2020 r.**

Rząd polski zwrócił się z prośbą o opublikowanie niniejszego raportu i jego odpowiedzi. Odpowiedź rządu przedstawiona jest w dokumencie CPT/Inf (2020) 32.

Strasburg, 28 października 2020 r.

- 2 -

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
I. WPROWADZENIE	4
A. Wizyta, raport i dalsze działania	4
B. Konsultacje, w których brała udział delegacja, oraz współpraca z delegacją	4
II. USTALENIA POCZYNIONE W TRAKCIE WIZYTY ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA	6
1. Uwagi wstępne	6
2. Niewłaściwe traktowanie	7
3. Środki służące ochronie przed niewłaściwym traktowaniem	11
4. Uwagi końcowe i propozycje dotyczące dalszego dialogu	17
ZAŁĄCZNIK I:	
Wykaz jednostek wizytowanych przez CPT	18
ZAŁĄCZNIK II:	
Wykaz organów krajowych, innych podmiotów i organizacji pozarządowych, z którymi delegacja CPT odbyła konsultacje	19

- 3 -

STRESZCZENIE

Celem siódmej wizyty CPT w Polsce, a zarazem pierwszej wizyty ad hoc, był przegląd realizacji wieloletnich zaleceń Komitetu dotyczących traktowania osób zatrzymanych przez policję.

Większość osób, z którymi rozmawiała delegacja, które były lub ostatnio pozostawały zatrzymane przez policję, stwierdziła, że były one traktowane przez policję w sposób właściwy. Niemniej delegacja usłyszała szereg zarzutów dotyczących fizycznego niewłaściwego traktowania. Większość tych zarzutów dotyczyła użycia nadmiernej siły podczas zatrzymywania lub bezpośrednio po nim, w stosunku do osób, które – według relacji – pozostawały już pod kontrolą i nie przeciwstawiły się (lub już nie przeciwstawiły się) zatrzymaniu. Niewłaściwe traktowanie miało polegać głównie na silnym przyciskaniu osoby twarzą do ziemi (lub twarzą do ściany), klęczeniu na osobie, w tym na jej twarzy, lub nadeptaniu na nią, któremu czasami towarzyszyły uderzenia otwartą dłońią, kopnięciami lub uderzeniami pięścią. Pojawiły się również liczne zarzuty dotyczące stosowania, w sposób bolesny i długi, kajdanek za plecami, a niektóre osoby twierdziły, że zostały podniesione za kajdanki i/lub, będąc skute kajdankami, były ciągnięte po ziemi. Niewielka część zasłyszanych przez delegację zarzutów dotyczyła niewłaściwego traktowania fizycznego polegającego na uderzaniu otwartą dłońią i, w jednym przypadku, kopaniu w trakcie przesłuchiwania na komisariacie policji.

Z ustaleń delegacji poczynionych podczas wizyty ad hoc przeprowadzonej w 2019 r. wyraźnie wynika, że osoby zatrzymane przez policję w Polsce nadal narażone są na ryzyko niewłaściwego traktowania, w szczególności w momencie zatrzymywania. Stanowi to źródło ciągłego poważnego zaniepokojenia CPT i świadczy o potrzebie zwiększenia przez władze polskie wysiłków w tym zakresie. W związku z powyższym Komitet po raz kolejny wzywa władze polskie do rygorystycznego kontynuowania wysiłków na rzecz zwalczania niewłaściwego traktowania przez policję.

Brak jakichkolwiek postępów w zakresie podstawowych gwarancji służących ochronie przed niewłaściwym traktowaniem, które zaleca CPT, mianowicie prawa dostępu do prawnika i lekarza, prawa do zawiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu oraz prawa do bycia poinformowanym o wyżej wymienionych prawach, stanowi źródło największego zaniepokojenia Komitetu po wizycie ad hoc przeprowadzonej w Polsce w 2019 r. CPT jest zdania, że poważne niedociągnięcia zaobserwowane po raz kolejny przez jego delegację mają charakter trwały i systemowy, które jawią się w jeszcze bardziej negatywnym świetle w kontekście utrzymującego się zjawiska niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez policję.

W świetle ustaleń poczynionych przez delegację z tej wizyty ad hoc Komitet uważa, że jeżeli władze polskie nie podejmą odpowiednich i zdecydowanych działań, to w najbliższej przyszłości ryzyko narażenia osób zatrzymanych przez policję na niewłaściwe traktowanie prawdopodobnie jeszcze wzrośnie. CPT wyraża wielką nadzieję, że niniejszy raport umożliwi polskim władzom najwyższego szczebla, przede wszystkim Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji, pełne uświadomienie sobie tego ryzyka oraz podjęcie długo opóźnionych działań zaradczych i zapobiegawczych.

CPT podkreśla, że jeżeli władze polskie nie poczynią żadnych postępów w zakresie radykalnej poprawy poziomu współpracy z Komitetem, w tym w odniesieniu do wdrażania długoletnich zaleceń CPT, Komitet może być zmuszony do rozważenia zasadności zastosowania rozwiązania przewidzianego w art. 10 ust. 2 Konwencji oraz do wydania publicznego oświadczenia w tej sprawie. CPT wyraża nadzieję, że pilne i zdecydowane działania władz polskich sprawią, że podjęcie takiego kroku nie będzie konieczne.

- 4 -

I. WPROWADZENIE

A. Wizyta, raport i dalsze działania

1. Na podstawie art. 7 Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (zwanej dalej „Konwencją”) delegacja CPT przeprowadziła wizytę w Polsce w dniach 9–16 września 2019 r. Zdaniem Komitetu przeprowadzenia tej wizyty „wymagały okoliczności” (zob. art. 7 ust. 1 Konwencji), a jej celem był przegląd realizacji wieloletnich zaleceń CPT dotyczących traktowania osób zatrzymanych przez policję. Była to siódma wizyta Komitetu w Polsce i pierwsza wizyta ad hoc¹.

2. Wizyta została przeprowadzona przez dwóch członków CPT – Mykolę Gnatovskyyego (przewodniczącego CPT) i Marikę Väli. Towarzyszył im Borys Wódz, Naczelnik Wydziału w Sekretariacie CPT, a także dwóch tłumaczy – Aleksander Jakimowicz i Aleksandra Sobczak.

3. Delegacja CPT rozmawiała z osobami zatrzymanymi przez policję przebywającymi w kilku jednostkach policji w Gdańsku, Krakowie, Sopocie i Warszawie, a także z osobami tymczasowo aresztowanymi niedawno osadzonymi w aresztach śledczych w Gdańsku, Krakowie i Warszawie-Służewcu².

4. Raport z wizyty został przyjęty przez CPT na 101. sesji CPT, która odbyła się w dniach 2–6 marca 2020 r., i przekazany władzom polskim w dniu 17 marca 2020 r. Poszczególne zalecenia, uwagi i wnioski o udzielenie informacji przedstawione przez Komitet zostały w niniejszym raporcie wyróżnione pogrubioną czcionką. CPT zwraca się do władz polskich o przedstawienie, w terminie trzech miesięcy, odpowiedzi zawierającej pełny opis działań podjętych przez nie celem wdrożenia zaleceń Komitetu oraz odpowiedzi na uwagi i wnioski o udzielenie informacji przedstawione w niniejszym raporcie.

B. Konsultacje, w których brała udział delegacja, oraz podjęta współpraca

5. W trakcie wizyty delegacja CPT przeprowadziła konsultacje z urzędnikami państwowymi (z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz z Komendy Głównej Policji), a także prokuratorami z Prokuratury Krajowej. Ponadto delegacja spotkała się z Rzecznikiem Praw Obywatelskich Adamem Bodnarem oraz pracownikami Krajowego Mechanizmu Prewencji (KMP), a także z przedstawicielami polskiej Fundacji Helsińskiej.

Pełny wykaz urzędników i innych osób, z którymi przeprowadzono konsultacje w ramach wizyty, znajduje się w załączniku II do niniejszego raportu.

¹ Zob. pełny wykaz wizyt i ich dat na stronie internetowej CPT, <https://www.coe.int/en/web/cpt/poland>. Wszystkie dotychczasowe raporty Komitetu wraz z odpowiedziami władz polskich są upubliczniane na wniosek władz.

² Pełny wykaz jednostek, w których przeprowadzono wizytacje, znajduje się w załączniku I.

- 5 -

6. Delegacja spotkała się z doskonałą współpracą ze strony kierownictwa i pracowników wizytowanych jednostek policyjnych i aresztów śledczych. Delegacja uzyskała szybki dostęp do wszystkich miejsc, jakie chciała odwiedzić, miała możliwość spotkania się na osobności z osobami, z którymi chciała porozmawiać, a także otrzymała dostęp do wszystkich informacji, których żądała. Podejście to spotkało się z pozytywnym odbiorem delegacji i świadczyło o tym, że informacje o wizycie Komitetu oraz o zakresie upoważnień CPT zostały przekazane odpowiednim jednostkom.

Komitet pragnie również wyrazić uznanie oficerowi łącznikowemu ustanowionemu przez władze polskie, Piotrowi Charkiewiczowi z Ministerstwa Sprawiedliwości, za zapewnienie delegacji efektywnego wsparcia przed wizytą i w trakcie jej przeprowadzania.

7. CPT ubolewa natomiast nad niewystarczającym poziomem współpracy ze strony władz polskich na szczeblu centralnym. Współpraca z Komitetem wiąże się z gotowością władz do podjęcia konkretnego dialogu na odpowiednim szczeblu. Delegacja nie była w stanie, pomimo wielokrotnie ponawianych próśb (począwszy od pisma zawiadamiającego o wizycie), przedstawić swoich wstępnych uwag Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji lub przynajmniej jednemu z wyższych urzędników politycznego szczebla Ministerstwa (tj. jednemu z Sekretarzy Stanu).

8. Ponadto CPT musi ponownie przypomnieć, że zasada współpracy między Stronami Konwencji a Komitetem wymaga również podjęcia zdecydowanych działań służących poprawie sytuacji w świetle zaleceń CPT. Mając powyższe na uwadze, po siódmej wizycie Komitetu w Polsce, CPT z dużym zaniepokojeniem stwierdza, że nie podjęto żadnych realnych działań służących wdrożeniu jego długoletnich zaleceń dotyczących praktycznego funkcjonowania podstawowych gwarancji prawnych dla osób zatrzymanych przez policję, a także w odniesieniu do niektórych innych kwestii, takich jak ograniczenia w kontaktach osób tymczasowo aresztowanych ze światem zewnętrznym oraz nieodpowiednie badanie pod kątem obrażeń po przybyciu do aresztu śledczego (w tym mechanizmy rejestrowania i zgłaszania). W tym kontekście szczególnie godny ubolewania jest fakt, że władze polskie nie zorganizowały spotkania na zakończenie wizyty z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji i/lub jednym z Sekretarzy Stanu.

9. CPT zmuszony jest podkreślić, że jeżeli władze polskie nie poczynią żadnych postępów w zakresie radykalnej poprawy poziomu współpracy z Komitetem, w tym w odniesieniu do wdrażania długoletnich zaleceń CPT, Komitet może być zmuszony do odwołania się do art. 10 ust. 2 Konwencji³. CPT wyraża nadzieję, że pilne i zdecydowane działania władz polskich sprawią, że podjęcie takiego kroku nie będzie konieczne.

³ „W przypadku gdy Strona uchyla się od współpracy lub odmawia poprawy sytuacji zgodnie z zaleceniami Komitetu Komitet większością dwóch trzecich swych członków może podjąć decyzję o wydaniu publicznego oświadczenia w tej sprawie, jednak po uprzednim umożliwieniu Stronie przedstawienia jej stanowiska”.

- 6 -

II. USTALENIA POCZYNIONE W TRAKCIE WIZYTY ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA

1. Uwagi wstępne

10. Ramy prawne regulujące kwestię zatrzymania przez policję osób dorosłych podejrzanych o popełnienie przestępstwa pozostały co do zasady niezmienione od czasu poprzedniej wizyty CPT. Osoby zatrzymane przez policję muszą zostać, o ile nie zostaną zwolnione, w ciągu 48 godzin od zatrzymania doprowadzone przed sąd wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Osoba zatrzymana musi zostać zwolniona, jeżeli w ciągu 24 godzin od tego czasu nie doręczono jej odpisu postanowienia sądu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Osoby tymczasowo aresztowane muszą zostać bezzwłocznie przewiezione do aresztu śledczego.

W przypadku zatrzymania nietletnich podejrzanych o popełnienie przestępstwa, muszą oni zostać zwolnieni przez policję, jeżeli w ciągu 72 godzin nie zostanie wydane postanowienie sądu o umieszczeniu ich w schronisku dla nietletnich, odpowiednim ośrodku wychowawczym lub w odpowiednim zakładzie leczniczym. Ponadto ustawa o postępowaniu w sprawach nietletnich (ustawa o nietletnich) umożliwia policji umieszczanie nietletnich w policyjnej izbie dziecka (PID)⁴ na czas nie dłuższy niż 5 dni, jeżeli uciekli oni ze schroniska, zakładu wychowawczego lub poprawczego, a także do czasu ich przekazania do innej placówki po wydaniu postanowienia przez sąd. Ponadto, art. 40a ustawy o nietletnich umożliwia policji umieszczenie w PID, na czas nie dłuższy niż 24 godziny, nietletniego, który jest przekazywany do schroniska, zakładu wychowawczego lub poprawczego, w przypadku „uzasadnionej przerwy w konwoju”.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami policja może zatrzymać osoby w stanie nietrzeźwości na czas nie dłuższy niż 24 godziny; osoby te powinny zostać zwolnione, gdy wynik badania alkomatem okaże się negatywny.

Ponadto ustawa o policji⁵ pozwala policji na doprowadzanie osób zatrzymanych do „pokoików przejściowych” (na komisariatach policji) na czas niezbędny do przygotowania przeniesienia do policyjnej izby zatrzymań, policyjnej izby dziecka lub zakładu karnego (przy czym w żadnym wypadku nie może on przekraczać 6 godzin), a także w „tymczasowych pomieszczeniach przejściowych” (które mogą znajdować się poza jednostkami policji) na czas niezbędny do podjęcia decyzji w przedmiocie dalszego postępowania z takimi osobami (przy czym w żadnym wypadku nie może on przekraczać 8 godzin). Czas spędzony w wyżej wymienionych pomieszczeniach zawiera się w granicach maksymalnego dopuszczalnego okresu zatrzymania przez policję.

11. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku wizyty okresowej przeprowadzonej w 2017 r.⁶, z informacji uzyskanych przez delegację CPT podczas wizyty ad hoc wynika, że wyżej wymienione terminy ustawowe były przestrzegane w praktyce. W większości przypadków podejrzani o popełnienie przestępstwa byli zatrzymani przez policję⁷ na czas wynoszący od 24 do 48 godzin, po czym byli zwalniani lub przenoszeni do aresztu śledczego.

⁴ „Policyjna izba dziecka”.

⁵ Art. 15 ust. 7 lit. b).

⁶ Zob. pkt 13 dokumentu CPT/Inf (2018) 39, <https://rm.coe.int/16808c7a91>.

⁷ Oficjalnie cele policyjne określa się mianem „policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych”, w skrócie PDOZ.

- 7 -

2. Niewłaściwe traktowanie

12. Na wstępie należy podkreślić, że większość osób, z którymi rozmawiała delegacja, a które pozostawały lub ostatnio zostały zatrzymane przez policję, stwierdziła, że były one traktowane przez policję w sposób właściwy. Niemniej delegacja usłyszała szereg zarzutów dotyczących fizycznego niewłaściwego traktowania.

Większość tych zarzutów dotyczyła *użycia nadmiernej siły podczas zatrzymywania lub bezpośrednio po nim*, w stosunku do osób, które – według relacji – były już pod kontrolą i nie przeciwstawiały się (lub już nie przeciwstawiały się) zatrzymaniu. Niewłaściwe traktowanie miało polegać głównie na silnym przyciskaniu osoby twarzą do ziemi (lub twarzą do ściany), klęczeniu na osobie, w tym na jej twarzy, lub nadeptaniu na nią, któremu czasami towarzyszyły uderzenia otwartą dłonią, kopnięcia lub uderzenia pięścią.

Pojawiły się również liczne zarzuty dotyczące stosowania, w sposób bolesny i długotrwały, kajdanek za plecami, a niektóre osoby twierdziły, że zostały podniesione za kajdanki i/lub były ciągnięte w ten sposób po ziemi. Niewielka część zasłyszanych przez delegację zarzutów dotyczyła *niewłaściwego traktowania fizycznego* polegającego na uderzaniu otwartą dłonią oraz, w jednym przypadku, kopaniu *w trakcie przesłuchiwania* na komisariacie policji.

13. W kilku przypadkach delegacja zapoznała się z dokumentacją lekarską, która okazała się spójna z zarzutami. Przykładowo można tu wymienić dwa następujące przypadki:

- Tymczasowo aresztowany, z którym delegacja rozmawiała w Areszcie Śledczym w Krakowie w dniu 13 września 2019 r. twierdził, że przy zatrzymaniu, które miało miejsce w dniu 9 września 2019 r., został poddany użyciu nadmiernej siły przez policję, pomimo deklaracji że nie będzie stawiał oporu. Według jego relacji przyciśnięto go twarzą do ziemi, skuto go kajdankami za plecami i podniesiono za pomocą kajdanek przy transportowaniu do radiowozu; po przybyciu do jednostki policyjnej miał zostać ponownie przyciśnięty twarzą do podłogi przy wysiadaniu z radiowozu. Po badaniu przeprowadzonym przez członka delegacji – specjalistę z zakresu medycyny sądowej, u osoby tej stwierdzono: jasnoróżowe otarcie na lewym policzku o wymiarach 5 x 3,2 cm; jasnoróżowe siniaki o okrągłym kształcie na lewym nadgarstku; krwiaki o szerokości 1,8 cm po wewnętrznej stronie lewego nadgarstka; ból obu nadgarstków przy badaniu palpacyjnym; czerwone otarcie na lewym kolanie.
- Osoba zatrzymana, z którą delegacja rozmawiała w jednostce policyjnej w Warszawie, twierdziła, że przy zatrzymywaniu, które miało miejsce poprzedniego dnia, została poddana przez policję użyciu nadmiernej siły (również i w tym przypadku pomimo deklaracji niestawiania oporu). Według relacji twarz przyciśnięto mu do ziemi, a za plecami skuto kajdankami w bardzo bolesny sposób. Podobnie jak w wyżej opisanym przypadku osoba ta twierdziła również, że została pchnięta na ziemię (i kopana) przez policjantów po przybyciu do jednostki policyjnej. Członek delegacji – lekarz medycyny sądowej zbadał wymienioną osobę i stwierdził: po prawej stronie czoła krwiak jasnoróżowy, o nieregularnym kształcie i wymiarach 6 x 4 cm; także po prawej stronie czoła ciemnoczerwone plamy z otarciami (oraz obrzęk tej samej okolicy); po lewej stronie głowy, w zewnętrznym rogu brwi, podobny krwiak i otarcia o wymiarach 2,5 x 2 cm; na obu nadgarstkach dwa równoległe czerwono-różowe otarcia (bardziej w kierunku powierzchni zewnętrznej na lewym nadgarstku) o długości 1,9 cm na lewym nadgarstku i 1,2 cm na prawym nadgarstku.

- 8 -

14. Należy dodać, że kilka osób, z którymi rozmawiano, twierdziło, że w czasie kiedy byli zatrzymani przez policję grożono im i/lub doszło do obrażania słownego.

15. Na początku wizyty przedstawiciele Komendy Głównej Policji i Prokuratury Krajowej zapewnili delegację, że w Polsce stosuje się politykę „zerowej tolerancji” dla niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez policję. Wśród mechanizmów wprowadzonych w celu realizacji tej polityki wymieniono procedurę współpracy z Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich (już opisaną w raportach z okresowych wizyt CPT z lat 2013 i 2017⁸) oraz procedurę rozpatrywania skarg dotyczących niewłaściwego traktowania przez policję, które powinny być bezpośrednio i niezwłocznie przekazywane właściwemu prokuratorowi, a także właściwemu pełnomocnikowi policji ds. praw człowieka oraz do Biura Spraw Wewnętrznych Policji. Delegację poinformowano również, że nadal obowiązują wytyczne Prokuratora Generalnego wydane w czerwcu 2014 r.⁹ dotyczące prowadzenia postępowań dotyczących zarzutów tortur i niewłaściwego traktowania przez policję i pozostałych funkcjonariuszy publicznych¹⁰.

---

⁸ Zob. np. pkt 18 dokumentu CPT/Inf (2018) 39. Zgodnie z poleceniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Biuro Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji oraz Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka (a także pełnomocnicy regionalni) są zobowiązani do regularnego i niezwłocznego informowania Biura RPO o wszelkich otrzymywanych przez nich skargach dotyczących niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy policji. Rzecznik Praw Obywatelskich jest również automatycznie informowany o wszystkich incydentach z udziałem funkcjonariuszy policji, których skutkiem jest śmierć lub poważne uszkodzenie ciała, jak również o sprawach, w których *prima facie* pojawia się podejrzenie nieuzasadnionego użycia siły i środków przymusu.

⁹ PG VII 021/4/14.

¹⁰ Głównymi elementami tych Wytycznych są następujące: prokuratorzy są zobowiązani do zainicjowania czynności wyjaśniających niezwłocznie po otrzymaniu skargi lub innych informacji dotyczących podejrzenia zaistnienia tortur/niewłaściwego traktowania. Co do zasady (o ile nie zachodzą szczególne obiektywne przeszkody) prokurator musi osobiście i bezpośrednio przesłuchać skarżącego lub inną osobę, która przekazała informacje dotyczące podejrzenia zaistnienia tortur/ niewłaściwego traktowania; osobę tę przesłuchuje się w charakterze świadka. Zabrania się zamykania postępowania po przesłuchaniu: przed podjęciem decyzji o zamknięciu postępowania zawsze wymagane są inne (materiałne) dowody. Powierzenie Policji lub innym funkcjonariuszom organów ścigania dokonania poszczególnych czynności śledztwa może nastąpić jedynie w wyjątkowych wypadkach i w ograniczonych (zakresem) sprawach; co do zasady czynności te powinny być wykonywane osobiście i bezpośrednio przez prokuratora. Prokurator prowadzący postępowanie osobiście odpowiada za skuteczność i dynamikę postępowania; wszelkie opóźnienia powinny być wyraźnie uzasadniane w sposób szczegółowy i na piśmie. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości co do bezstronności danego prokuratora (lub nawet wszystkich prokuratorów danej prokuratury) nadrzędny prokurator musi przekazać sprawę do dalszego prowadzenia prokuratorowi / zespołowi prokuratorów z innej jednostki, z pominięciem zasad dotyczących właściwości miejscowej. Jeżeli zastosowano nadzwyczajne środki („środki przymusu bezpośredniego”), prokurator musi zbadać, czy były one zastosowane w sposób uzasadniony i czy znajduje to odzwierciedlenie w dostępnej dokumentacji. Każdorazowo w przypadku odniesienia obrażeń przez pokrzywdzonego należy niezwłocznie zarządzić przeprowadzenie badania lekarskiego przez lekarza sądowego. W przypadku prowadzenia równoległego postępowania dyscyplinarnego lub służbowego prokurator musi zapoznać się z odpowiednią dokumentacją w całości. Działania podejmowane przez policję/funkcjonariusza publicznego należy oceniać pod kątem ich zgodności z prawem, z uwzględnieniem okoliczności faktycznych oraz zakresu dowodów potwierdzających niewłaściwe zachowanie prokurator musi poinformować o tym przełożonego danego funkcjonariusza i zażądać podjęcia natychmiastowych kroków, chociażby przed zakończeniem postępowania. Sprawy dotyczące tortur/niewłaściwego traktowania powinny podlegać szczególnie wnikliwej okresowej lustracji przeprowadzanej przez nadrzędne jednostki organizacyjne prokuratury. O wszczęciu postępowania w takiej sprawie prokurator musi niezwłocznie poinformować prokuratora nadrzędnego. Departament Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej (wraz z prokuratorami wyspecjalizowanymi – tzw. współkoordynatorami – na poziomie każdej prokuratury rejonowej) prowadzi stały monitoring tego typu spraw i co 6 miesięcy przedstawia Prokuratorowi Generalnemu odpowiednie sprawozdanie. Wszelkie zalecenia są niezwłocznie przekazywane odpowiednim prokuratorom. Wyżej wspomniane Wytyczne mają również zastosowanie do wszystkich spraw dotyczących pozbawienia życia z udziałem policji/innych funkcjonariuszy organów ścigania.

- 9 -

Ponadto delegacja została poinformowana, że Biuro Spraw Wewnętrznych Policji uzyskało ostatnio większe uprawnienia (w tym prawo do prowadzenia działań operacyjnych, wspierania prokuratorów w prowadzeniu postępowania przygotowawczego oraz prowadzenia monitoringu prewencyjnego i prac analitycznych) oraz uzyskało większą niezależność od Komendy Głównej Policji (poprzez przyznanie mu własnego budżetu i umożliwienie prowadzenia własnej polityki kadrowej). Osoby, z którymi rozmawiała delegacja, zwróciły również uwagę na poprawę szkoleń policyjnych w zakresie praw człowieka, które obecnie obejmują również kursy na temat roli mechanizmów monitorujących (w tym SPT, CPT i NPM) oraz ochrony „sygnalistów”¹¹. Jednocześnie podkreślono, że projekt ustawy o jawności życia publicznego¹², zawierający m.in. przepisy o ochronie „sygnalistów”, nie został jeszcze przyjęty przez Sejm, co oznacza, że nie można było dokonać w tym zakresie zmian w odpowiednich przepisach dotyczących Policji.

Wśród innych podjętych lub planowanych działań znalazły się niedawno wydane nowe wytyczne dotyczące stosowania paralizatorów (taserów) zawierające znacznie bardziej szczegółowe i restrykcyjne przepisy dotyczące dopuszczalności użycia taserów oraz rejestrowania i zgłaszania przypadków ich użycia, a także powszechnego stosowania telewizji przemysłowej w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych (PDOZ)¹³ i nasobnych kamer policyjnych¹⁴.

16. Rozmówcy delegacji z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Komendy Głównej Policji, wyrazili stanowisko, że wyżej wymienione kroki i procedury (przynajmniej te z nich, które zostały już przyjęte i wdrożone) przyczyniły się do poprawy traktowania osób zatrzymanych przez policję, o czym świadczy zmniejszająca się liczba zarejestrowanych skarg dotyczących niewłaściwego zachowania funkcjonariuszy policji¹⁵. Stanowisko to podzielili nadrzędni prokuratorzy Prokuratury Krajowej, którzy przekazali delegacji informacje statystyczne dotyczące postępowań prowadzonych wobec funkcjonariuszy policji w związku ze skargami dotyczącymi niewłaściwego traktowania i innych form niewłaściwego zachowania¹⁶.

¹¹ Z przekazanych informacji wynika, że przeciwczyło się już około 26 000 policjantów (z ogólnej liczby około 100 000).

¹² „Ustawa o jawności życia publicznego”.

¹³ Z uwzględnieniem bardziej przejrzystych procedur i dłuższego okresu przechowywania nagrania z CCTV.

¹⁴ W czasie wizyty ad hoc w 2019 r. policja korzystała z kamer nasobnych w 3 z 16 województw (tj. w województwie lubelskim, łódzkim i mazowieckim); planowano stopniowe rozszerzenie tej praktyki na cały kraj.

¹⁵ Według danych statystycznych opracowanych przez Biuro Spraw Wewnętrznych Policji, w 2018 r. wpłynęło około 13 000 skarg (dotyczących wszystkich rodzajów niewłaściwego zachowania, nie tylko niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez policję) w 2018 r., w porównaniu do około 15 000 skarg złożonych w 2017 r. Jeśli chodzi konkretnie o skargi dotyczące niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez policję, Biuro Spraw Wewnętrznych otrzymało takie skargi w odniesieniu do 42 policjantów w 2017 r. i 30 policjantów w 2018 r.

¹⁶ Prokurator kierujący Biurem Informatyzacji i Analiz Prokuratury Krajowej przedstawił delegacji informacje dotyczące okresu od 1 stycznia 2018 r. do 6 września 2019 r. W wyżej wymienionym okresie do organów prokuratury wpłynęły 64 zawiadomienia o możliwym naruszeniu przepisów art. 246 k.k. (niewłaściwe traktowanie w celu wymuszenia zeznań); w 24 sprawach wszczęto śledztwo, z czego w 22 sprawach postępowanie umorzono z powodu braku dowodów dostatecznie uzasadniających popełnienie przestępstwa; w jednej sprawie (dotyczącej dwóch policjantów) sporządzono akt oskarżenia, a w jednej sprawie nadal prowadzono postępowanie. Jeśli chodzi o art. 247 k.k. (znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności), otrzymano 234 zawiadomienia, wszczęto 54 śledztwa i sporządzono 3 akty oskarżenia w stosunku do siedmiu funkcjonariuszy policji. W odniesieniu do art. 231 k.k. (nadużycie uprawnień przez funkcjonariusza) otrzymano 8352 zawiadomienia, wszczęto 2362 śledztwa, w tym 58 spraw dotyczyło zidentyfikowanych podejrzanych (131 funkcjonariuszy), umorzono 1630 postępowań (w tym 166 postępowań dotyczących zidentyfikowanych podejrzanych), a także sporządzono 25 aktów oskarżenia wobec 41 funkcjonariuszy, którym postawiono zarzuty (należy dodać, że informacje statystyczne dotyczące art. 231 k.k. dotyczyły wszystkich służb mundurowych, w tym Straży Granicznej i Służby Więziennej, oraz że obejmowały wszystkie rodzaje zgłoszeń otrzymanych przez organy ścigania, w tym w bardzo błahych sprawach; tym samym, jak podkreślał przedstawiciel Biurem Informatyzacji i Analiz Prokuratury Krajowej, rzeczywistą skalę naruszeń lepiej odzwierciedlała liczba aktów oskarżenia). Informacje statystyczne przekazane delegacji obejmowały również dane dotyczące art. 245 k.k. (użycie przemocy lub groźby wobec świadka, biegłego oraz tłumacza ustnego lub oskarżonego): w wyżej wymienionym okresie prokuratorzy otrzymali 30 zawiadomień, wszczęto 10 śledztw, ustalono tożsamość jednego podejrzanego, ale nie sporządzono aktów oskarżenia.

- 10 -

CPT przyjmuje do wiadomości powyższe informacje, które nie są jednak na tyle wystarczające, by Komitet mógł dostrzec jasny obraz sytuacji; w szczególności w danych statystycznych przedstawionych na początku wizyty brak jest wzmianki na temat liczby wyroków karnych i ewentualnych sankcji dyscyplinarnych. W związku z tym Komitet pragnie otrzymać następujące informacje (w rozbiciu na poszczególne lata) w odniesieniu do całego roku 2018, całego roku 2019 i pierwszego kwartału roku 2020:

- liczbę skarg dotyczących niewłaściwego traktowania złożonych przeciwko funkcjonariuszom policji oraz liczbę postępowań karnych i dyscyplinarnych, które zostały wszczęte w ich wyniku;
- sankcje karne i dyscyplinarne nałożone wskutek złożenia tych skarg.

17. Ogólniej rzecz ujmując, z ustaleń delegacji poczynionych podczas wizyty ad hoc przeprowadzonej w 2019 r. wyraźnie wynika, że – pomimo wszystkich różnorodnych środków, o których mowa w pkt 15 powyżej – osoby zatrzymane przez policję w Polsce nadal narażone są na ryzyko niewłaściwego traktowania, w szczególności w momencie zatrzymywania. Stanowi to źródło ciągłego poważnego zaniepokojenia CPT i świadczy o potrzebie zwiększenia przez władze polskie wysiłków w tym zakresie.

W związku z powyższym Komitet po raz kolejny wzywa władze polskie do rygorystycznego kontynuowania wysiłków na rzecz zwalczania niewłaściwego traktowania przez policję. Funkcjonariusze policji w całym kraju powinni otrzymywać w odpowiednich odstępach czasu stanowczy komunikat, że wszelkie formy niewłaściwego traktowania (w tym obraza słowna) osób pozbawionych wolności są niezgodne z prawem i będą odpowiednio karane. Funkcjonariuszom policji należy również przypomnieć, że przy dokonywaniu zatrzymania nie należy używać siły większej niż jest to absolutnie konieczne oraz że po uzyskaniu kontroli nad osobami zatrzymanymi nie ma żadnego uzasadnienia dla ich uderzania. Jeżeli w momencie zatrzymywania lub w okresie zatrzymania uznaje się, że konieczne jest zakucie danej osoby w kajdanki, nie powinny one w żadnym wypadku być nadmiernie zaciśnięte¹⁷ i powinny być stosowane jedynie tak długo, jak jest to absolutnie konieczne.

Ponadto funkcjonariusze policji muszą być lepiej szkoleni w zakresie zapobiegania i minimalizowania użycia siły przy zatrzymywaniu. W przypadkach, w których użycie siły jest niezbędne, powinni oni być w stanie stosować profesjonalne techniki, które w możliwie najszerszym stopniu zmniejszają ryzyko wyrządzenia szkody osobom, które mają być zatrzymane.

CPT chciałby również otrzymać informacje, czy projekt ustawy dotyczącej ochrony „sygnalistów”, o którym mowa w pkt 15 powyżej, został już przyjęty.

¹⁷ Należy zauważyć, że zbyt ciasno założone kajdanki mogą mieć poważne konsekwencje medyczne (na przykład, czasami powodują poważne i trwałe uszkodzenie ręki (rąk)).

- 11 -

18. Na początku wizyty delegacja została poinformowana o niedawnej nowelizacji ustawy (nowy art. 168a Kodeksu postępowania karnego), która zdaniem RPO i przedstawicieli organizacji pozarządowych, mogłaby być potencjalnie interpretowana jako pozwalająca sądom na uwzględnianie dowodów uzyskanych wskutek stosowania tortur i innych form niewłaściwego traktowania¹⁸. Gdyby tak rzeczywiście było, nowy przepis stanowiłby znaczący krok wstecz w ochronie osób zatrzymanych przez policję przed niewłaściwym traktowaniem oraz naruszenie prawa międzynarodowego¹⁹. **Komitet z zadowoleniem otrzymałby uwagi władz polskich w tym zakresie.**

3. Środki służące ochronie przed niewłaściwym traktowaniem

19. Brak jakichkolwiek postępów²⁰ w zakresie podstawowych środków służących ochronie przed niewłaściwym traktowaniem, które popiera CPT, a mianowicie prawa dostępu do prawnika i lekarza, prawa do zawiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu oraz prawa do bycia poinformowanym o wyżej wymienionych prawach, stanowi źródło największego zaniepokojenia Komitetu po wizycie ad hoc przeprowadzonej w Polsce w 2019 r. CPT jest zdania, że poważne niedociągnięcia zaobserwowane po raz kolejny przez jego delegację (zob. pkt 20–27 poniżej) mają charakter trwały i systemowy, które jawią się w jeszcze bardziej negatywnym świetle w kontekście utrzymującego się zjawiska niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez policję, jak już opisano w pkt 12–14 powyżej.

Przed przejściem do opisu poszczególnych niedociągnięć i sformułowania (lub raczej powtórzenia) zaleceń w odniesieniu do każdego z wyżej wymienionych środków służących ochronie Komitet pragnie podkreślić, że jego zdaniem pilnie potrzebne są zdecydowane działania (w tym legislacyjne) ze strony władz najwyższego szczebla, przede wszystkim ze strony samego **Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji**, w celu zaradzenia tego najbardziej godnego ubolewania stanu rzeczy.

20. Po raz kolejny delegacja, która przeprowadziła wizytę ad hoc w 2019 r., usłyszała liczne zarzuty dotyczące opóźnień (do 48 godzin), a nawet odmowy (w całym okresie zatrzymania przez policję) zawiadomienia o zatrzymaniu, a kilka zatrzymanych osób poinformowało delegację, że nie otrzymało żadnych informacji zwrotnych na temat dokonania takiego zawiadomienia. CPT ponownie wzywa polskie władze do podjęcia skutecznych działań w celu zapewnienia, by osobom pozbawionym wolności przez policję było systematycznie przyznawane prawo do poinformowania o swojej sytuacji osoby najbliższej lub innej osoby trzeciej, od samego początku ich pozbawienia wolności (tj. od momentu, w którym mają obowiązek pozostać w dyspozycji policji)²¹.

¹⁸ Znowelizowany przepis brzmi następująco: „Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub przepisów prawa materialnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności”.

¹⁹ W szczególności chodzi o art. 15 Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zakazu stosowania tortur (której Polska jest stroną), który stanowi: „Każde Państwo Strona zapewni, aby jakiegokolwiek oświadczenie, które, jak ustalono, zostało złożone w wyniku zastosowania tortur, nie zostało wykorzystane w charakterze dowodu w postępowaniu, z wyjątkiem wypadku, gdy jest ono wykorzystywane przeciwko osobie oskarżonej o stosowanie tortur, jako dowód na to, że oświadczenie zostało złożone”.

²⁰ W porównaniu z sytuacją zaobserwowaną podczas wizyty okresowej, która miała miejsce w 2017 r., zob. w szczególności pkt 24–28 dokumentu CPT/Inf(2018) 39.

²¹ Zob. również art. 5 i 6 dyrektywy 2013/48/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, Dz.U. L 294 z 6.11.2013, s. 1–12, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/48/oj>. Warto zauważyć, że termin transpozycji niniejszej dyrektywy do polskiego porządku prawnego upłynął w dniu 27 listopada 2016 r.

- 13 -

Ponadto Komitet wzywa władze polskie do zapewnienia, by osoby zatrzymane przez policję mogły w każdym przypadku skorzystać z prawa rozmowy z adwokatem na osobności²⁸.

23. Poza wspomnianymi wyżej niedociągnięciami w systemie pomocy prawnej dla podejrzanych i oskarżonych o popełnienie przestępstwa, delegację zaskoczyła jedna szczególnie negatywna praktyka zaobserwowana w wizytowanych aresztach śledczych, mianowicie, że nowo przyjęte tymczasowo aresztowane osoby (nawet te, w przypadku których właściwy prokurator wyraził zgodę na ustanowienie adwokata z urzędu) były niemal systematycznie pozbawiane możliwości skontaktowania się ze swoim adwokatem (osobiście lub telefonicznie) w początkowym okresie tymczasowego aresztowania (który zazwyczaj trwał od miesiąca do półtora miesiąca), ze względu na to, że każdy taki kontakt wymagał wyraźnego upoważnienia ze strony organu śledczego²⁹ (tj. prokuratora). Stworzyło to paradoksalną i nieco absurdalną sytuację, w której osadzonym formalnie przyznawano bezpłatną pomoc prawną, ale nie byli oni w stanie z niej realnie skorzystać. CPT wzywa władze polskie do naprawienia tego niedopuszczalnego stanu rzeczy.

Na marginesie, wyżej opisana praktyka wpisuje się w bardziej ogólne zjawisko zaobserwowane przez delegację: pomimo nowelizacji przepisów dotyczących porozumiewania się osób tymczasowo aresztowanych ze światem zewnętrznym³⁰, praktyka ta pozostała taka sama jak w przeszłości, tzn. nowo przyjęte osoby tymczasowo aresztowane nadal co do zasady podlegały ograniczeniom w zakresie wizyt i rozmów telefonicznych, przynajmniej przez pierwszy miesiąc (lub półtora miesiąca) ich pobytu w areszcie śledczym. W tym kontekście odsyła się do uwag i zaleceń zawartych w pkt 84 raportu z okresowej wizyty przeprowadzonej w 2017 r.³¹ Komitet ponownie wzywa władze polskie do wdrożenia tego istniejącego od dawna zalecenia.

24. Jeśli chodzi o dostęp do lekarza, z obserwacji delegacji w wizytowanych jednostkach policji wynika, że co do zasady osoby potrzebujące pomocy medycznej taką pomoc otrzymywały (tzn. policja wzywała karetkę pogotowia lub zabierała osobę zatrzymaną na szpitalny oddział ratunkowy). Nie zapewniono jednak poufności badań lekarskich w przypadkach, gdy osoba zatrzymana była zabierana do lekarza (lub gdy karetkę pogotowia wzywano do placówki policji), obrażenia zaobserwowane u osób doprowadzonych do PDOZ były nadal nienależycie rejestrowane (jeśli były rejestrowane w ogóle), a funkcjonariusze policji niebędący członkami personelu medycznego mieli nieograniczony dostęp do dokumentacji medycznej dotyczącej osób zatrzymanych przez policję.

Komitet po raz kolejny wzywa władze polskie do realizacji swojego istniejącego od dawna zalecenia, aby wszystkie badania lekarskie osób zatrzymanych przez policję odbywały się poza zasięgiem słuchu oraz – o ile lekarz nie zarządzi inaczej w danej sprawie – poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji.

²⁸ Co stanowi wymóg wynikający z art. 4 dyrektywy (UE) 2013/48 w związku z art. 3 ust. 3a.

²⁹ „Organ dysponujący”.

³⁰ Zob. pkt 82 dokumentu CPT/Inf (2018) 39.

³¹ „CPT odnotowuje z niepokojem, iż mimo od dawna istniejących zaleceń w tym zakresie, osoby tymczasowo aresztowane nadal mają obowiązek zwracania się do sądu lub prokuratora o zgodę na każdą pojedynczą wizytę. Komitet w tym zakresie podtrzymuje swoje stanowisko, iż osoby tymczasowo aresztowane powinny co do zasady być uprawnione do wizyt (i do rozmów telefonicznych), a nic powinno to zależeć od uzyskania zgody organu sądowego. Odmowa w danej sprawie zezwolenia na takie kontakty powinna być odpowiednio uzasadniona potrzebami prowadzonego śledztwa, wymagać zgody organu sądowego oraz powinna obowiązywać przez określony czas. W przypadku stwierdzenia, że istnieje ciągłe ryzyko zjawiania się, poszczególne wizyty (lub rozmowy telefoniczne) mogą być monitorowane. Komitet wzywa władze polskie do doprowadzenia odpowiednich przepisów do zgodności z tymi zasadami bez dalszej zwłoki”.

- 12 -

Wykonanie tego prawa należy w każdym przypadku udokumentować na piśmie, z oznaczeniem dokładnego czasu zawiadomienia oraz danych osoby zawiadomionej.

Ponadto Komitet wzywa władze polskie do zapewnienia, by osoby zatrzymane były systematycznie informowane o tym, czy wiadomość o ich zatrzymaniu udało się przekazać ich osobie najbliższej lub innej osobie.

21. Jeśli chodzi o zapewnienie osobom zatrzymanym przez policję dostępu do adwokata, delegacja doszła do wniosku, że wciąż jest on bardzo wyjątkowy, nawet w przypadku nieletnich²²; w praktyce z możliwości tej mogły skorzystać nieliczne osoby zatrzymane, które były na tyle zamożne, że miały swojego adwokata i miały na tyle szczęścia, że w chwili zatrzymania miały przy sobie imię i nazwisko oraz numer telefonu adwokata.

Pomimo wieloletnich zaleceń CPT²³, przed rozpoczęciem postępowania sądowego nadal nie było dostępu do adwokata z urzędu (a w wielu przypadkach dostęp ten był opóźniony o znacznie dłuższe okresy, zob. pkt 23 poniżej). Ponadto delegacja po raz kolejny zauważyła, że nawet w sporadycznych przypadkach gdy adwokat przyjeżdżał do swojego klienta/klientki do jednostki policyjnej, poufność rozmów klient-adwokat praktycznie nigdy nie była zagwarantowana²⁴.

22. Podsumowując, zdaniem Komitetu²⁵ Polska nie tylko nie wdrożyła zaleceń CPT dotyczących dostępu do adwokata, ale także nie dokonała transpozycji do krajowego porządku prawnego wymogów dyrektywy UE w sprawie dostępu do pomocy prawnej z urzędu²⁶.

W związku z powyższym Komitet wzywa władze polskie do natychmiastowego podjęcia działań mających na celu zapewnienie wszystkim osobom zatrzymanym przez policję skutecznego zagwarantowania prawa dostępu do adwokata od samego początku ich pozbawienia wolności, zgodnie z wyżej wymienionymi dyrektywami UE.

CPT po raz kolejny wzywa również polskie władze do opracowania, bez dalszej zwłoki oraz we współpracy z Naczelną Radą Adwokacką, pełnoprawnego i odpowiednio finansowanego systemu pomocy prawnej dla osób zatrzymanych przez policję, których nie stać na zapłacenie za adwokata, przy czym system ten powinien mieć zastosowanie od samego początku zatrzymania przez policję²⁷.

²² Pomimo wymogów prawnych określonych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, w szczególności w art. 32f („Przesłuchanie nieletniego przez Policję odbywa się w obecności rodziców, którym przysługuje władza rodzicielska, albo opiekuna lub obrońcy nieletniego, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać inną osobę wskazaną Policji przez nieletniego. W razie niedostępności tej osoby Policja wzywa przedstawiciela szkoły, do której nieletni uczęszcza, asystenta rodziny, koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji”).

²³ Zob. np. pkt 25 dokumentu CPT/Inf (2018) 39.

²⁴ Spotkania odbywały się w biurach lub na korytarzach, w obecności funkcjonariuszy policji. Na marginesie, stanowi to naruszenie art. 4 ww. dyrektywy (UE) 2013/48, który ustanawia poufność porozumiewania się pomiędzy adwokatem a klientem i nie zezwala na odstępstwa (zob. także art. 3 ust. 3a ww. dyrektywy).

²⁵ A także pomimo odmiennych zapewnień, jakie delegacja CPT otrzymała na początku wizyty od urzędników wyższego szczebla z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz z Komendy Głównej Policji.

²⁶ Zob. w szczególności art. 4 ust. 4b i art. 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, Dz.U. L 297 z 4 listopada 2016 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016L1919>. Termin transpozycji upłynął w dniu 25 maja 2019 r. Niniejszą dyrektywę należy czytać w związku z wyżej wymienioną dyrektywą (UE) 2013/48 (w szczególności z art. 3 ust. 2c i art. 4).

²⁷ Zob. również art. 7 ust. 1 dyrektywy (UE) 2016/1919.

- 14 -

CPT powtarza również swoje zalecenie, aby informacje dotyczące zdrowia osób zatrzymanych były przechowywane w sposób zapewniający poufność danych medycznych. Funkcjonariusze policji powinni mieć dostęp do takich informacji medycznych wyłącznie w oparciu o zasadę potrzeby uzyskania informacji, przy czym wszelkie udzielane informacje powinny ograniczać się do tych niezbędnych do zapobieżenia poważnemu zagrożeniu dla osoby zatrzymanej lub innych osób. Nie ma uzasadnienia dla sytuacji, w której personel niepełniący funkcji medycznych ma dostęp do informacji dotyczących postawionych diagnoz lub oświadczeń dotyczących przyczyny obrażeń.

Odnośnie do dokumentowania badań lekarskich i zgłaszania obrażeń zaobserwowanych u osób zatrzymanych przez policję, Komitet wzywa władze polskie do podjęcia dalszych działań zmierzających do zapewnienia, by:

- dokumentacja sporządzana po przeprowadzeniu badania lekarskiego osób zatrzymanych przez policję zawierała: (i) sprawozdanie o oświadczeniach złożonych przez daną osobę, które mają znaczenie dla badania lekarskiego (w tym opis jej stanu zdrowia i wszelkie zarzuty dotyczące niewłaściwego traktowania), (ii) pełny opis obiektywnych ustaleń natury medycznej poczynionych na podstawie dokładnego badania lekarskiego; (iii) obserwacje pracownika służby zdrowia w świetle (i) i (ii), wskazanie związku pomiędzy złożonymi oświadczeniami a obiektywnymi ustaleniami natury medycznej;
- dokumentacja zawierała wyniki przeprowadzonych badań dodatkowych, szczegółowe wnioski z konsultacji specjalistycznych oraz opis leczenia obrażeń, a także opis wszelkich dalszych wykonanych procedur;
- wszelkie obrażenia zaobserwowane w trakcie badania lekarskiego były odnotowane w przeznaczonym do tego rejestrze. Ponadto wszystkie obrażenia należy szczególnie sfotografować, a zdjęcia należy przechowywać wraz z „grafikami ciała” do zaznaczania obrażeń, w indywidualnych aktach medycznych osoby zatrzymanej;
- wyniki wszystkich badań, w tym wyżej wymienione oświadczenia i wnioski pracownika służby zdrowia, udostępnia się osobie zatrzymanej i jej adwokatowi;
- w przypadku zarejestrowania obrażeń zbieżnych z zarzutami osoby zatrzymanej dotyczącymi jej niewłaściwego traktowania (lub które, nawet w razie braku zarzutów, wskazują na takie traktowanie), dokumentacja jest systematycznie przekazywana właściwemu prokuratorowi, niezależnie od woli osoby, której dotyczy; pracownik służby zdrowia powinien poinformować daną osobę zatrzymaną, że sporządzenie takiego raportu jest częścią systemu zapobiegania niewłaściwemu traktowaniu, że raport ten musi być automatycznie przekazany prokuratorowi oraz że przekazanie go nie zastępuje złożenia skargi odpowiedniej formie³².

---

³² W tym miejscu czyni się również odniesienie do bardziej szczegółowych norm zawartych w części merytorycznej 23. Raportu Ogólnego CPT („Dokumentowanie i zgłaszanie dowodów medycznych dotyczących niewłaściwego traktowania”), w szczególności w pkt 73–82 (dokument CPT/Inf (2013) 29, <https://www.coe.int/en/web/cpt/medical-evidence-ill-treatment>).

- 15 -

25. Ponadto CPT po raz kolejny powtarza swoje istniejące od dawna zalecenie, aby osoby pozbawione wolności przez policję miały wyraźnie zagwarantowane prawo dostępu do lekarza (w tym wybranego przez siebie lekarza, przy czym badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiedni przepis powinien jasno stanowić, że prośba zatrzymanej osoby o uzyskanie dostępu do lekarza powinna być zawsze spełniona; ani funkcjonariusze policji, ani żadne inne władze, nie mogą oceniać zasadności takich próśb.

26. Niestety, delegacja, która przeprowadziła wizytę ad hoc w 2019 r., stwierdziła, że obawy Komitetu dotyczące nieodpowiedniego rejestrowania obrażeń w jednostkach penitencjarnych nie zostały rozwiązane: żaden z wizytowanych aresztów śledczych nie prowadził specjalnego rejestru służącego do rejestrowania obrażeń (informacje były wpisywane jedynie do akt medycznych więźniów)³³, opisy miały charakter powierzchowny³⁴ i nie zawierały konkluzji lekarza co do możliwego pochodzenia obrażeń lub spójności obrażeń z oświadczeniami osadzonego. Podobnie jak w przeszłości, brak było systematycznego przekazywania informacji na temat zaobserwowanych obrażeń do właściwego prokuratora. Ponadto okazało się, że poufność badań lekarskich nowo przybyłych osób tymczasowo aresztowanych nie zawsze była przestrzegana (tj. niektórzy z przesłuchiwanym przez delegację osadzonych twierdzili, że badania odbywały się w obecności pracowników jednostki penitencjarnej niebędących członkami personelu medycznego).

CPT po raz kolejny wzywa władze polskie do podjęcia niezwłocznych działań (w tym poprzez wydawanie wytycznych i zapewnianie szkoleń odpowiedniemu personelowi) w celu zapewnienia, by wszelkie obrażenia zaobserwowane podczas badania lekarskiego osoby tymczasowo aresztowanej po przybyciu były w całości odnotowywane w przeznaczonym do tego rejestrze i odpowiednio zgłaszane; zalecenia wymienione w pkt 24 powyżej stosują się *mutatis mutandis* również do badania lekarskiego przy przybyciu do aresztu śledczego.

27. Wreszcie, delegacja zauważyła, że przepisy i praktyka w zakresie informacji o prawach³⁵ nadal są niewystarczające: większość osób, z którymi delegacja rozmawiała (które były zatrzymane lub które ostatnio zostały zatrzymane przez policję), według relacji otrzymała te informacje ze znacznym opóźnieniem (kilka godzin po zatrzymaniu, zwykle po pierwszym przesłuchaniu, a czasami dopiero po doprowadzeniu ich do prokuratora), a sposób sporządzenia i przedstawienia tych informacji³⁶ był taki, że większość osób zatrzymanych, z którymi delegacja rozmawiała, stwierdziła, że podpisała formularz, nie mając czasu na przeczytanie go i bez rzeczywistego zrozumienia znaczenia dokumentu. Delegacja odniosła wrażenie, że obecna procedura jest zwykłą formalnością i że funkcjonariusze policji nie podjęli żadnych starań, aby faktycznie wyjaśnić osobom przez nich zatrzymanym przysługujące im prawa (także słownie).

³³ Naczelnny Lekarz Aresztu Śledczego w Gdańsku podjął inicjatywę utworzenia rejestru obrażeń, ale odnotowywano w nim jedynie obrażenia odniesione przez osadzonych na terenie placówki.

³⁴ Przykładowo w opisach, z którymi zapoznał się lekarz medycyny sądowej delegacji w Areszcie Śledczym w Krakowie brak było wzmianki o kolorze lub rozmiarach obrażeń, a często brakowało informacji o rodzaju obrażeń (czy były to otarcia, krwiaki, wybroczyny itp.). Opisy obrażeń były nieco lepsze w Areszcie Śledczym w Gdańsku (prawdopodobnie dlatego, że jeden z zatrudnionych tam lekarzy posiadał kwalifikacje z zakresu medycyny sądowej), lecz nawet tam często brakowało informacji na temat rozmiarów czy objawów morfologicznych zmian.

³⁵ Opisane w pkt 28 raportu z wizyty okresowej przeprowadzonej w 2017 r. (dokument CPT/Inf (2018) 39): „do standardowego formularza protokołu zatrzymania, o podpisaniu którego proszono osobę zatrzymaną, dołączona była informacja o prawach zatrzymanego”.

³⁶ Tzn. długie cytaty z Kodeksu postępowania karnego, sporządzone w języku prawniczym, drukowane drobną czcionką i z małymi odstępami między wierszami.

- 16 -

Ponadto, jak miało to miejsce podczas wizyty okresowej w 2017 r., jedynie niewielka mniejszość zatrzymanych osób, z którymi delegacja rozmawiała, stwierdziła, że otrzymała kopię wyżej wspomnianego formularza³⁷.

W związku z powyższym Komitet po raz kolejny wzywa władze polskie do podjęcia działań zmierzających do zapewnienia wszystkim osobom zatrzymanym przez policję pełnej informacji na temat przysługujących im praw podstawowych od samego początku pozbawienia ich wolności (czyli od momentu, w którym są one zobowiązane do pozostania do dyspozycji policji). Powinno to być zapewnione poprzez udzielenie jasnych informacji ustnych w momencie zatrzymania, które powinny być uzupełnione przy najbliższej okazji (tj. bezpośrednio przy pierwszym przybyciu do jednostki policji) pisemną informacją o prawach osób zatrzymanych. Osoby zatrzymane powinny zawsze otrzymać kopię wyżej wymienionego pisemnego formularza. Szczególną uwagę należy zwrócić na to, aby osoby zatrzymane rozumiały przysługujące im prawa; na funkcjonariuszach policji spoczywa obowiązek aby upewnić się, że tak jest w istocie³⁸.

³⁷ Chociaż delegacja widziała pisemne informacje na temat praw (jak również na temat regulaminu wewnętrznego oraz organów/organizacji, do których osoby zatrzymane mogą składać skargi, takich jak Rzecznik Praw Obywatelskich i Fundacja Helsińska) umieszczone na ścianach wewnątrz cel w wizytowanych PDOZ; ponadto, w co najmniej jednym z wizytowanych PDOZ (w Komendzie Miejskiej Policji w Gdańsku) delegacja widziała listę adwokatów z urzędu, z którymi można było się skontaktować, jednak długa lista została wywieszona na korytarzu, co sprawiło, że było mało prawdopodobne, aby którakolwiek z osób zatrzymanych miała możliwość zapoznania się z nią i wykorzystania zawartych w niej informacji.

³⁸ Zob. art. 3 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13 z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U. L 142/1 z 1 czerwca 2012 r.), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:142:0001:0010:pl:PDF>, który stanowi, co następuje: „1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzanym lub oskarżonym niezwłocznie udzielano informacji dotyczących przynajmniej poniższych praw procesowych, stosowanych zgodnie z prawem krajowym, aby umożliwić skuteczne wykonywanie tych praw: a) prawo dostępu do obrońcy; b) wszelkie uprawnienia do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania; c) prawo do informacji dotyczących oskarżenia [...] 6; d) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego; e) | prawo do odmowy składania wyjaśnień. 2. Państwa członkowskie zapewniają, aby informacje określone w ust. 1 zostały udzielone ustnie lub pisemnie, w prostym i przystępnym języku, z uwzględnieniem wszelkich szczególnych potrzeb osób podejrzanych lub oskarżonych, wymagających szczególnego traktowania.” Polska miała dokonać transpozycji tej dyrektywy do swojego porządku prawnego do dnia 2 czerwca 2014 r.

Zob. również art. 4 tej samej dyrektywy:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone, które zostały zatrzymane lub aresztowane, otrzymały niezwłocznie pisemne pouczenie o prawach. Umożliwia się im zapoznanie się z pouczeniem o prawach oraz zatrzymanie go w swoim posiadaniu przez cały okres, w którym pozostają pozbawione wolności.

2. Oprócz informacji, określonych w art. 3, pouczenie o prawach, o którym mowa w ust. 1 niniejszego artykułu, zawiera informacje o następujących prawach stosowanych zgodnie z prawem krajowym:

- (a) prawo dostępu do materiałów sprawy;
- (b) prawo do poinformowania władz konsularnych oraz jednej osoby;
- (c) prawo dostępu do pilnej pomocy medycznej; oraz
- (d) maksymalna liczba godzin lub dni, podczas których osoba podejrzana lub oskarżona może być pozbawiona wolności, zanim zostanie postawiona przed organem sądowym.

3. Pouczenie o prawach zawiera również podstawowe informacje o wszelkich dostępnych na mocy prawa krajowego możliwościach: zakwestionowania zgodności z prawem aresztowania, oceny zasadności decyzji o aresztowaniu lub złożenia wniosku o zwolnienie tymczasowe.

4. Pouczenie o prawach sporządza się w prostym i przystępnym języku. Załącznik I zawiera orientacyjny wzór takiego pouczenia o prawach.

5. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone otrzymały pouczenie o prawach napisane w języku dla nich zrozumiałym. W przypadku gdy pouczenie o prawach nie jest dostępne w odpowiednim języku, osoby podejrzane lub oskarżone są informowane o przysługujących im prawach ustnie w języku dla nich zrozumiałym. Następnie przekazuje się im bez nieuzasadnionej zwłoki pouczenie o prawach w języku dla nich zrozumiałym.”

- 17 -

4. Uwagi końcowe i propozycje dotyczące dalszego dialogu

28. W świetle ustaleń poczynionych przez delegację z tej wizyty ad hoc, które opisano w szczególności w pkt 12–14 i 20–27 powyżej, CPT uważa, że jeżeli władze polskie nie podejmą odpowiednich i zdecydowanych działań, to w najbliższej przyszłości ryzyko narażenia osób zatrzymanych przez policję na niewłaściwe traktowanie prawdopodobnie jeszcze wzrośnie. Komitet wyraża wielką nadzieję, że niniejszy raport umożliwi polskim władzom najwyższego szczebla, przede wszystkim Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji, pełne uświadomienie sobie tego ryzyka oraz podjęcie długo opóźnionych działań zaradczych i zapobiegawczych.

Kierując się zasadą współpracy, jedną z podstawowych zasad określonych w art. 3 Konwencji, CPT wyraża gotowość do przedyskutowania tych kwestii, jak również, bardziej ogólnie, sposobów poprawy jakości prowadzonego dialogu z władzami polskimi (zob. pkt 8 powyżej), bezpośrednio z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie we wspólnie uzgodnionym terminie. Dalsze szczegóły dotyczące proponowanych rozmów na wysokim szczeblu będą przedmiotem odrębnego pisma przewodniczącego CPT.

- 18 -

ZALACZNIKI

Wykaz jednostek wizytowanych przez CPT

Jednostki podległe Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji

- Komenda Miejska Policji, Gdańsk
- Komenda Wojewódzka Policji, Kraków
- Komenda Miejska Policji, Sopot
- Komenda Stołeczna Policji, Warszawa
- Komenda Rejonowa Policji IV, Warszawa-Wola

Jednostki podległe Ministerstwu Sprawiedliwości

- Areszt Śledczy w Gdańsku
- Areszt Śledczy w Krakowie (Montelupich)
- Areszt Śledczy Warszawa-Służewiec

- 19 -

ZAŁĄCZNIK II**Wykaz władz krajowych, innych podmiotów i organizacji pozarządowych,
z którymi delegacja CPT odbyła konsultacje****A. Władze krajowe****Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji****Departament Analiz i Polityki Migracyjnej**

Adam Knych	Dyrektor
Marek Stodolny	Zastępca Dyrektora
Joanna Sosnowska	Dyrektor Wydziału Migracji i Handlu
Dominik Wowniuk	Dyrektor Wydziału ds. Nadzoru i Postępowań Administracyjnych
Dawid Grochowski	Doradca, Wydział ds. Nadzoru i Postępowań Administracyjnych

Departament Porządku Publicznego

Adam Wójcik	Naczelnik Policji i Wydziału Organizacyjnego Straży Granicznej
-------------	--

Komenda Główna Policji

Krzysztof Łaskiewicz	Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka
----------------------	--

Prokuratura Krajowa

Barbara Sworobowicz	Dyrektor Departamentu Postępowania Przygotowawczego
---------------------	---

Robert Król	Prokurator, Departament Postępowania Przygotowawczego
-------------	---

- 20 -

B. Biuro Rzecznika Praw Człowieka

Adam Bodnar	Rzecznik Praw Obywatelskich
Hanna Machińska	Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Przemysław Kazimirski	Dyrektor Zespołu KMP
Michał Żłobecki	Starszy Doradca, Zespół KMP
Michał Hara	Dyrektor Jednostki Legislacyjnej, Departament Prawa Karnego

C. Organizacje pozarządowe

Helsińska Fundacja Praw Człowieka